

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 49–54 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 49–54

XLIX SKYRIUS

KAD ATSKIRTOSIOS SUBSTANCIJOS DIEVO NEMATO PER JO
ESMĘ TODĖL, KAD MATO JĮ PER SAVO ESMĘ

- [1] Dabar reikia ištirti, ar tas pažinimas, kuriuo atskirtosios substancijos ir sielos po mirties pažįsta Dievą per savo esmes, yra pakankamas aukščiausiajai jų laimei.
- [2] Ieškant teisingo atsakymo į šį klausimą, pirmiausia būtina parodyti, kad tokiu pažinimo būdu dieviškosios esmės neįmanoma pažinti.
- [3] Juk remiantis padariniu, priežastis pažįstama įvairiai. Vienaip, kai padarinys panaudojamas kaip priemonė, leidžianti pažinti, kad priežastis yra ir kad ji yra tokia – kaip tai vyksta tuose moksluose, kurie priežastį įrodinėja per padarinį. Kitaip, kai pats padarinys parodo priežastį tiek, kiek jis pats tampa į ją panašus: pavyzdžiui, žmogus matomas veidrodyje dėl atvaizdo panašumo. Pastarasis pažinimo būdas skiriasi nuo pirmojo. Mat pirmuoju pažįstami du dalykai – padarinys ir priežastis – kurių vienas yra kito priežastis: juk padarinio pažinimas yra jo priežasties pažinimo priežastis. O antruoju pažinimo būdu viename pažįsami abu dalykai, nes, matant padarinį, jame pažįstama ir jo priežastis. Trečiaip pažįstama, kai pats priežasties panašumas padarinyje yra forma, kuria padarinys pažįsta savo priežastį: pavyzdžiui, jei dėžė turėtų protą ir per savo formą pažintų meną, iš kurio toji forma kaip jos panašumas kyla. Tačiau nė vienu iš tų pa-

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, Apvaizda, laimė, atskirtosios substancijos.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, Providence, happiness, separate substances.

žinimo per padarinį būdų negalima pažinti kas yra jo priežastis, nebent tik tuo atveju, kai padarinys prilygsta priežasčiai ir išreiškia visą priežasties galią. O atskirtosios substancijos Dievą pažįsta per savo substancijas taip, kaip priežastis pažįstama per padarinį, tačiau ne pirmuoju būdu, nes tokiu atveju jų pažinimas būtų diskursyvus, bet antruoju būdu tiek, kiek viena Dievą mato kitoje; ir trečiuoju būdu tiek, kiek kiekviena jų Dievą mato savyje. Tačiau, kaip parodyta antrojoje knygoje¹, nė viena iš jų nėra Dievo galiai prilygstantis padarinys. Todėl neįmanoma, kad šiuo pažinimo būdu jos regėtų pačią dieviškąją esmę.

- [4] Be to. Suvokiamas panašumas, kuriuo suprantama daikto substancija, turi būti tos pačios rūšies, arba veikiau to daikto rūšis, kaip architekto prote esanti namo forma yra tos pačios rūšies, kaip ir ta forma, kuri įkūnyta medžiagoje, arba veikiau pastatyto namo rūšis: juk ne per žmogaus rūšį suprantama, kas yra asilas arba arklys. Tačiau, kaip parodyta pirmojoje knygoje², pati atskirtosios substancijos prigimtis nėra vienuose su dieviškąja prigimtimi. Todėl neįmanoma, kad atskirtoji substancija savo pačios prigimtimi pažintų dieviškąją substanciją.
- [5] Taip pat. Kiekvienas kūrinys ribojamas kokia nors gimine arba rūšimi. O dieviškoji esmė yra beribė, savyje talpinanti visos esaties visus tobulumus, kaip tai parodyta pirmojoje knygoje³. Todėl neįmanoma, kad dieviškoji substancija būtų regima kuo nors sukurtu.
- [6] Dar. Kiekviena intelektualinio pažinimo forma, kuria suprantama kokio nors daikto gimininė forma, arba esmė, tą daiktą atvaizduodama apima, todėl ir pasakymus, kas yra tas ar kitas daiktas, vadiname teriminiais ir apibrėžimais. Tačiau neįmanoma, jog koks nors sukurtas panašumas Dievą taip atvaizduotų, nes kiekvienas sukurtas panašumas yra kokia nors gimine apribotas, bet ne Dievas, kaip parodyta pirmojoje knygoje⁴. Todėl neįmanoma, jog per kokį nors sukurtą panašumą būtų suprasta dieviškoji substancija.
- [7] Toliau. Pirmojoje knygoje parodyta⁵, kad dieviškoji substancija yra jos pačios esatis. Bet antrojoje knygoje įrodyta⁶, kad atskirtosios substancijos esatis yra kažkas kita negu jos substancija. Todėl atskirtosios substancijos esmė nėra pakankama priemonė Dievui per esmę regėti.
- [8] Tačiau per savo substanciją atskirtoji substancija pažįsta, kad Dievas yra, kad jis yra visų priežastis, kad yra už visus tobulesnis, kad nuo visų nutolęs: ne tik nuo tų, kurie yra, bet ir nuo tų, kuriuos sukurtas protas gali sumąstyti. Tokį Dievo pažinimą tam tikru mastu ir mes galime pasiekti: juk per padarinius pažįstame, kad Dievas yra, ir kad jis yra visų kitų dalykų priežastis, kad yra visų tobuliausias ir nuo visų nutolęs. Ir šis pažinimas yra aukščiausias ir tobuliausias šiame gyvenime mums pasiekiamas pažinimas, nes, kaip rašo Dionisijas knygoje *Apie mistinę teologiją*⁷, su Dievu susitinkame kaip su nepažįstamu. Taip atsitinka tada, kai pažįstame, kas jis nėra, o kas jis yra, lieka visiškai nežinoma. Siekiant parodyti net ir šio aukščiausiojo pažinimo nemokškumą, Išėjimo knygoje apie Mozę rašoma, kad *įžengė į debesį, kuriame yra Dievas* (Iš 20–21).
- [9] Ir kadangi žemesnioji prigimtis tuo, kas joje yra aukščiausia, pasiekia tik tai, kas aukštesnėje prigimtyje yra žemiausia, tai dera, jog tas pažinimas atskirtose sub-

stancijose būtų tobulesnis už tą, kuris yra mumyse. Tai tampa akivaizdu nuodugniau pasvarsčius. Mat kuo artimesnis ir išraiškingesnis pažįstamas priežasties padarinys, tuo labiau akivaizdu, kad priežastis yra. O atskirtosios substancijos, kurios per save Dievą pažįsta, yra artimesni jo padariniai ir Dievo panašumą išreiškia aiškiau negu tie padariniai, kuriais mes Dievą pažįstame. Todėl atskirtosios substancijos, kad Dievas yra, žino tikriau ir aiškiau negu mes.

- [10] Maža to. Kadangi, kaip jau minėta⁸, prie teisingo daikto pažinimo galima priartėti neigimo būdu, tai kuo daugiau ir artimesnių dalykų kas nors pažįsta kaip nuo jo atskirtų, tuo labiau priartėja prie tikrojo to daikto pažinimo, panašiai, kaip prie tikro žmogaus pažinimo labiau priartėtų tas, kuris žino, kad žmogus nėra nei negyvas, nei nejudantis, negu tas, kuris žino tik tai, kad jis nėra negyvas, nors nė vienas iš jų nežinotų, kas yra žmogus. Tačiau atskirtosios substancijos žino daugiau už mus ir tų dalykų, kurie Dievui artimesni, todėl savo intelektu jos daugiau ir artimesnių dalykų nuo Dievo atskiria negu mes ir labiau negu mes priartėja prie tikrojo pažinimo: nors ir jos, dėl to, kad per save pažįsta, dieviškosios substancijos nemato.
- [11] Taip pat. Valdovo didybė pažįstama tuo geriau, kuo geriau pažįstamas jo valdinių didingumas. Pavyzdžiui, kaimo žmogus žino, jog karalius yra aukščiausias karalystės valdovas, bet karaliaus didybės (dėl to, kad valstietis pažįsta tik žemesniuosius valdžios atstovus, su kuriais tvarko reikalus) jis nepažįsta taip gerai, kaip tas, kuris pažįsta karaliui pavaldžius didžiūnus, nors jų didingumas neprilygsta karaliaus didybei. Tačiau mes pažįstame tik tam tikras žemesniąsias esybes. Ir nors žinome, kad Dievas viską pranoksta, vis dėlto dieviškosios didybės nepažįstame taip, kaip ją pažįsta atskirtosios substancijos, kurios, pažindamos aukščiausius daiktų tvarkos lygmenis, žino, kad Dievas juos visus pranoksta.
- [12] Toliau. Savaiame suprantama, kad priežasties priežastingumas ir jos galia tuo geriau pažįstama, kuo daugiau ir kuo didesnių jos padarinių sužinoma. Todėl akivaizdu, kad Dievo priežastingumą ir jo galią atskirtosios substancijos pažįsta geriau negu mes, nors mums žinoma, kad jis yra visų esinių priežastis.

L SKYRIUS

KAD DIEVO PAŽINIMAS, KURĮ ATSKIRTOSIOS SUBSTANCIJOS
GAUNA IŠ PRIGIMTIES, NEPATENKINA JŲ PRIGIMTINIO GEISMO

- [1] Tačiau negali būti, kad toks Dievo pažinimas patenkintų prigimtinį atskirtosios substancijos geismą.
- [2] Mat kiekvienas, kuris kurioje nors rūšyje nėra tobulas, geidžia pasiekti tai rūšiai būdingą tobulumą: juk tas, kuris apie kokį nors daiktą turi nuomonę, kuri yra netobulas to daikto pažinimas, kartu yra skatinamas norėti tą daiktą pažinti. Tačiau minėtas pažinimas, kurį atskirtosios substancijos turi apie Dievą, nepa-

- žindamos jo substancijos, yra netobulas pažinimo rūšyje: juk nesakome, kad pažįstame kokį nors daiktą, jeigu nepažįstame jo substancijos. Todėl, pažįstant bet kurį daiktą, svarbiausia apie jį sužinoti, kas jis yra. Vadinasi, tas pažinimas, kurį atskirtosios substancijos turi apie Dievą, jų prigimtinį geismą ne nuramina, bet dar labiau jį kursto siekti dieviškosios substancijos regėjimo.
- [3] Taip pat. Padarinių pažinimas sužadina norą pažinti priežastį, todėl žmonės, tirdami daiktų priežastis, pradeda filosofuoti. Vadinasi, visoms protingoms substancijoms prigimties įdiegtas noras nurimsta tik tada, kai, pažinus padarinių substancijas, pažįstama ir priežasties substancija. Todėl prigimtinis atskirtųjų substancijų geismas pažinti Dievą jose nenurimsta dėl to, kad jos žino Dievą esant visų daiktų, kurių substancijas pažįsta, priežastimi, nes jos nemato paties Dievo substancijos.
- [4] Dar. Klausimas „dėl ko“ (*propter quid*) su klausimu „kadangi“ (*quia*) susijęs taip, kaip klausimas „kas yra“ (*quid est*) su klausimu „ar yra“ (*an est*), nes, pasak *Antrojoje analitikoje* išdėstyto mokymo⁹, klausimas „dėl ko“ reikalauja vidurinio termino, kad įrodytų, jog kažkas yra, pavyzdžiui, mėnulio užtemimas; panašiai ir klausimas „kas yra“ reikalauja vidurinio termino, kad įrodytų „ar yra“. Tačiau matome, jog tie, kurie mato, jog kažkas yra, iš prigimties nori žinoti, dėl ko [tai yra]. Todėl ir žinantys, ar kažkas yra, iš prigimties geidžia žinoti, kas tai yra, kitaip tariant, nori suprasti jo substanciją. Vadinasi, prigimtinis noras pažinti Dievą nenurimsta, apie Dievą žinant vien tai, kad jis yra.
- [5] Toliau. Visa, kas ribota, negali nuraminti intelekto noro. Tai parodoma tuo, kad intelektui pateikus ką nors ribota, jis siekia ko nors daugiau. Taip, pateikus kokią nors ribotą liniją, intelektas siekia suvokti ilgesnę, panašiai ir su skaičiais; tai yra begalinės skaičių ir matematinių linijų sudėties priežastis. Tačiau visų sukurtųjų substancijų dydžiai ir galios yra riboti. Todėl atskirtosios substancijos intelektas nenurimsta dėl to, kad pažįsta pačias didingiausias sukurtas substancijas, bet prigimtinis noras ją skatina pažinti substanciją, kurios didybė yra neribota, kaip tai parodyta pirmojoje knygoje¹⁰ kalbant apie dieviškąją substanciją.
- [6] Be to. Kaip visoms protingoms prigimtims būdingas prigimtinis noras pažinti, taip joms būdingas prigimtinis noras nugalėti nemokšišumą arba nežinojimą. Bet, kaip jau buvo sakyta, atskirtosios substancijos jau minėtu būdu pažįsta Dievo substanciją esant virš jų ir virš visko, ką jos pažįsta, todėl žino, kad dieviškoji substancija joms yra nežinoma. Todėl jų prigimtinis geismas trokšta pažinti dieviškąją substanciją.
- [7] Taip pat. Kuo arčiau tikslo kas nors yra, tuo su didesniu noru to tikslo siekia. Todėl regime, jog prigimtinis kūnų judėjimas prie tikslo sustiprėja. Tačiau atskirtųjų substancijų intelektas dieviškajam pažinimui yra artimesnis negu mūsų intelektas. Todėl jos labiau negu mes geidžia pažinti Dievą. Bet kad ir kiek mes pažintume Dievo buvimą ir kitus anksčiau minėtus dalykus, nenurimstame, bet dar geidžiame jį pažinti per jo esmę. Vadinasi, atskirtosios substancijos dar labiau iš prigimties šito geidžia. Todėl minėtas Dievo pažinimas jų geismo nenuramina.

- [8] Iš viso to reikia daryti išvadą, kad aukščiausios atskirtųjų substancijų laimės nėra tame pažinime, kuriuo jos Dievą pažįsta per savo pačių substancijas, nes jų geismas jas veda toliau iki pat Dievo substancijos pažinimo.
- [9] Visa tai gana gerai parodo, kad aukščiausios laimės nedera ieškoti niekur kitur, išskyrus intelekto veiklą, nes joks kitas geismas, išskyrus norą pažinti tiesą, neatveda į tokias aukštumas. Juk visi kiti mūsų norai, ar tai būtų malonumų, ar bet kurių kitų žmonių geidžiamų dalykų norai, gali pasitenkinti kuo nors kitu, bet minėtas geismas nurimsta tik pasiekęs visų daiktų šerdį ir kūrėją – Dievą. Apie tai išmintis teisingai sako: *Gyvenau dangaus aukštybėse, ir mano sostas buvo debesies stulpe* (Sir 24,4). Ir Patarlių knygoje rašoma, kad *ji išsiuntė savo tarnaites paskelbti miesto aukštumose* (Pat 9,3). Todėl tebūnie gėda tiems, kurie tokios išaukštintos žmogaus laimės ieško žemuose dalykuose.

LI SKYRIUS

KAIP DIEVAS REGIMAS PER ESMĘ

- [1] Kadangi prigimtinis noras negali būti tuščias, o jis toks būtų, jeigu būtų neįmanoma pasiekti dieviškosios substancijos pažinimo, kurio visos protingos būtybės iš prigimties geidžia, tai būtina teigti, kad Dievo substanciją intelektu gali regėti ir atskirtosios substancijos, ir mūsų sielos.
- [2] Tačiau, koks turi būti tas regėjimo būdas, pakankamai aišku iš to, kas jau pasakyta. Mat jau parodyta¹¹, kad dieviškosios substancijos intelektas negali regėti per jokią sukurtą rūšį. Tad jeigu Dievo esmė yra regima, tai intelektas ją regi per pačią dieviškąją esmę taip, kad tame regėjime dieviškoji esmė yra ir tai, kas regima (*quod videtur*), ir tai, kuo regima (*quo videtur*).
- [3] Bet kadangi bet kokią substanciją intelektas gali pažinti tik aktualiai tapdamas jį informuojančia rūšimi, kuri yra pažįstamo daikto panašumas, tai kam nors gali atrodyti, jog neįmanoma, kad sukurtas intelektas Dievo substanciją galėtų regėti per kokią nors intelektualinio pažinimo formą, nes dieviškoji substancija yra tai, kas subsistuoja savaime, ir pirmojoje knygoje parodyta¹², kad Dievas negali būti kieno nors forma.
- [4] Norint suprasti šią tiesą, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog ta substancija, kuri subsistuoja savaime, yra arba tik forma, arba sudaryta iš materijos ir formos. Ta, kuri sudaryta iš materijos ir formos, negali būti kitos forma, nes forma joje jau yra sutraukta į tą materiją taip, kad ji negali būti kito daikto forma. O toji, kuri subsistuoja taip, kad yra tik forma, gali būti kito daikto forma tiek, kiek jos esatis yra tokia, kad joje gali dalyvauti kas nors kitas, kaip tai parodėme antrojoje knygoje rašydami apie žmogaus sielą¹³. Bet jeigu jos esatyje niekas negali dalyvauti, tai ji negali būti jokio daikto forma, nes tokiu atveju savo esatimi ji būtų apribota taip, kaip materialius daiktus riboja materija. Tačiau kaip yra substancinėje arba prigimtineje esatyje, taip turėtų būti ir tik mąstomų dalykų esatyje. Ir kadangi tiesa yra intelekto tobulumas, tai tik tas protu suvokiamas esinys bus

forma tik protu suvokiamų dalykų giminėje, kuris yra pati tiesa. Tokiu būti tinka vien tik Dievui, nes, kadangi tiesa lydi esatį, tai tik tas yra savo paties tiesa, kuris yra savo paties esatis, tai būdinga tik Dievui, kaip jau parodyta antrąjoje knygoje¹⁴. Todėl kiti tik protu suvokiami subsistuojantys esiniai yra ne kaip gryna forma tik protu suvokiamų esinių giminėje, bet kaip turintys formą kokiame nors subjekte, nes kiekvienas iš jų yra teisingas, tačiau ne tiesa; panašiai kaip jis yra esinys, bet ne pati esatis. Todėl akivaizdu, kad dieviškoji esmė sukurtam intelektui gali būti kaip supratimo rūšis, kuria jis supranta: jokios kitos atskirtosios substancijos esmė šitaip negali būti. Tačiau dieviškoji esmė negali būti jokio kito daikto forma, jei kalbama apie prigimtinę esatį: mat tokiu atveju reikėtų pripažinti, kad, susieta su kitu, ji sudaro vieną prigimtį, bet to negali būti, nes dieviškoji esmė savo pačios prigimtyje yra tobula. Tik protu suvokiamų esinių rūšis, susieta su intelektu, nesudaro jokios prigimties, bet tik tobulina intelekto pažintinę galią, o tai neprieštaruoja dieviškosios esmės tobulumui.

- [5] Tą tiesioginį Dievo matymą mums žada Šventasis Raštas Pirmojo laiško korintiečiams žodžiais: *Dabar mes regime lyg veidrodyje, mėšlingu pavidalu, o tuomet regėsime veidu į veidą* (1 Kor 13,12). Tų žodžių negalima suprasti kūniškai, pačiame dieviškume įsivaizduojant kūnišką veidą, nes jau parodyta¹⁵, kad Dievas yra bekūnis. Taip pat nėra įmanoma, kad Dievą matytume savo kūnišku veidu, nes mūsų veide esantis kūniškas regėjimas gali matyti tik kūniškus daiktus. Vadinasi, veidu į veidą Dievą regėsime, kadangi jį regėsime tiesiogiai, taip kaip matome žmogų veidu į veidą.
- [6] Tuo regėjimu mes labiausiai su Dievu supanašėjame ir dalyvaujame jo laimėje, nes pats Dievas per savo esmę savo substanciją pažįsta, ir tai yra jo laimė. Todėl Pirmajame Jono laiške rašoma: *kai pasirodys, būsime panašūs į jį, nes matysime jį tokį, koks jis yra* (1 Jn 3,2). Ir Evangelijoje pagal Luką Viešpats sako: *todėl aš jums skiriu valdyti karalystę, kaip ir man yra ją skyres Tėvas. Mano karalystėje jūs valgysite ir gersite prie mano stalo* (Lk 22,29–30). Visa tai sakoma ne apie kūnišką valgį ir gėrimą, bet apie tą, kuris patiekiamas prie išminties stalo ir apie kurią Patarlių knygoje išmintis sako: *Ateikite, valgykite mano duonos, gerkite vyną, kurio pripilsčiau* (Pat 9,5). Todėl prie Dievo stalo valgo ir geria tie, kurie džiaugiasi ta pačia laime, kuria Dievas yra laimingas, regėdami jį taip, kaip jis pats save regi.

LII SKYRIUS

KAD JOKIA SUKURTOJI SUBSTACIJA NEGALI SAVO PAČIOS PRIGIMTINE GALIA REGĖTI DIEVĄ PER JO ESMĘ

- [1] Tačiau neįmanoma, kad tajį Dievo regėjimo būdą kuri nors sukurta substancija savo pačios prigimtine galia galėtų pasiekti.
- [2] Pasiekti tai, kas būdinga aukštesniajai prigimčiai, žemesnioji prigimtis gali tik dėl aukštesniosios prigimties veikimo: pavyzdžiui, vanduo negali būti šiltas, jeigu ugnis savo veikimu jo nesušildo. Tačiau regėti Dievą per jo dieviškąją

esmę būdinga tik dieviškajai prigimčiai: juk veikti per savo formą būdinga kiekvienam veikiančiam. Todėl jokia protinga substancija negali regėti Dievo per jo dieviškąją esmę, nebent pats Dievas padarytų tai įmanoma.

- [3] Toliau. Kam nors būdinga forma tampa kito forma tik dėl tos formos turėtojo veikimo, nes veikiantysis ką nors daro į save panašų tiek, kiek jam suteikia savo formą. Tačiau regėti Dievo substanciją įmanoma tik tuo atveju, jeigu pati dieviškoji esmė yra intelekto, kuris pažįsta, forma, kaip tai jau buvo įrodyta¹⁶. Tad neįmanoma, jog kokia nors sukurtoji substancija tą regėjimą pasiektų kitaip negu dėl dieviškojo veikimo.
- [4] Dar. Jeigu du dalykai – iš kurių vienas yra formalus, o kitas materialus – turi būti susieti, tai šitai turi būti atlikta veikimu to, kuris yra formalus, o ne veikimu to, kuris yra materialus, nes forma yra veikimo pradai, o materija veiksmo priėmimo pradai. O kad sukurtas intelektas regėtų Dievo substanciją, būtina, kad pati dieviškoji esmė su tuo intelektu būtų susieta kaip pažinimo forma, kaip tai jau buvo įrodyta¹⁷. Todėl neįmanoma, kad koks nors sukurtas intelektas pasiektų tą regėjimą kitaip negu dėl Dievo veikimo.
- [5] Taip pat. Tas, kuris yra savaime (*per se*), yra priežastis to, kuris yra per kitą (*per aliud*). O dieviškasis intelektas dieviškąją substanciją regi per save, nes dieviškasis intelektas yra pati dieviškoji esmė, kuria regima Dievo substancija, kaip tai įrodyta pirmojoje knygoje¹⁸. O sukurtas intelektas dieviškąją substanciją per Dievo esmę regi kaip per nuo savęs skirtingą. Todėl toks regėjimas sukurtam intelektui pasiekiamas tik dėl Dievo veikimo.
- [6] Be to. Tai, kas pranoksta kokios nors prigimties ribas, gali būti pasiekta tik dėl kito veikimo: pavyzdžiui, vanduo gali kilti į viršų tik ko nors kito judinamas. Tačiau dieviškosios substancijos regėjimas pranoksta kiekvienos sukurtos prigimties ribas, nes kiekviena sukurta protinga prigimtis pažįsta jos substancijai būdingu būdu, bet, kaip tai jau buvo parodyta¹⁹, dieviškosios substancijos šitaip pažinti negalima. Vadinasi, sukurtam intelektui pasiekti dieviškosios substancijos regėjimą įmanoma tik dėl Dievo, kuris pranoksta visus kūrinis.
- [7] Apie tai Laiške romiečiams rašoma: *Dievo malonės dovana – amžinasis gyvenimas* (Rom 6,23). Jau parodėme, kad tame dieviškame regėjime yra amžinuojų gyvenimu vadinama žmogaus laimė, kurią pasiekti galime tik per Dievo malonę, nes toks regėjimas pranoksta visas kūrinio galias ir yra įmanomas tik kaip Dievo dovana; tai, ką kūrinys šitaip gauna, laikoma Dievo malone. Ir Evangelijoje pagal Joną Viešpats sako: *Aš jam parodysiu save patį* (Jn 14,21).

LIII SKYRIUS

KAD SUKURTAM INTELEKTUI REIKIA DIEVIŠKOSIOS
ŠVIESOS ĮTAKOS, NORINT REGĖTI DIEVĄ PER JO ESMĘ

- [1] Tačiau reikia, kad į tokio kilnaus regėjimo aukštumas sukurtas intelektas būtų pakeltas tam tikra dieviškojo gerumo įtaka.

- [2] Juk neįmonoma, kad kokiam nors daiktui priklausanti forma taptų kito daikto forma, nebent pastarasis dalyvautų kokiam nors panašume į pirmąjį: pavyzdžiui, šviesa gali peršviesti tik tą kūną, kuris kaip nors dalyvauja skaidrume. Tačiau dieviškoji esmė yra dieviškajam intelektui priklausanti ir jam proporcinga pažinimo forma, nes tie trys dalykai – intelektas, tai, kuo pažįstama, ir tai, kas pažįstama – Dieve yra viena. Todėl neįmanoma, kad pati dieviškoji esmė taptų kokio nors sukurto intelekto pažinimo forma, nebent tas intelektas dalyvautų kokiam nors panašume į dieviškumą. Vadinasi, dalyvavimas dieviškame panašume yra būtinas, kad Dievo substancija būtų regima.
- [3] Dar. Niekas negali priimti aukštesnės formos, nebent jis būtų kokia nors aukštesniąja tvarka iki tokio gebėjimo pakylėtas: juk atitinkamam veiksmui reikia atitinkamos galios. O dieviškoji esmė yra aukštesnė forma už bet kurį sukurtą intelektą. Taigi, kad dieviškoji esmė taptų kokio nors sukurto intelekto pažinimo rūšimi – to reikia, kad dieviškoji substancija būtų regima – būtina, kad sukurtas intelektas kokia nors aukštesniąja tvarka į tai būtų pakylėtas.
- [4] Toliau. Jeigu susiejami kokie nors du anksčiau nesusiję dalykai, tai pakinta arba abu, arba tik vienas. Ir jeigu teigiama, kad sukurtas intelektas pradeda naujai regėti dieviškąją substanciją, tai jau priimta prielaida reikalauja, kad dieviškoji esmė jam būtų naujai prijungta kaip pažinimo rūšis. Bet jau įrodyta²⁰, kad dieviškoji esmė nekinta. Todėl reikia daryti išvadą, kad minėta vienybė atsiranda dėl sukurto intelekto pakitimo. O tas pakitimas negali įvykti kitaip, kaip tik dėl to, kad tas intelektas priima tam tikrą naują tvarką. Išvada nepasikeistų, jeigu būtų pasakyta, jog koks nors sukurtas intelektas tokį regėjimą turi iš pat pradžių. Juk jeigu toks regėjimas pranoktų sukurtos prigimties gebėjimą, kaip buvo įrodyta²¹, tai bet kuris intelektas savo prigimties rūšyje egzistuotų neregėdamas Dievo substancijos. Todėl nesvarbu, ar iš pat pradžių jis regi Dievą, ar vėliau pradeda jį regėti, vis tiek jis tai gali daryti tik todėl, kad jo prigimtis yra kažkuo papildyta.
- [5] Taip pat. Niekas negali atlikti aukštesnės veiklos, nebent kas nors padidintų jo galią. O ją galima padidinti dviem būdais. Vienaip – labiau įtempus pačią galią: pavyzdžiui, padidinus karšto kūno karštį, kad jis galėtų atlikti stipresnį tos pačios rūšies veiksmą. Kitaip – pridėdant naują formą: pavyzdžiui, skaidraus kūno švytėjimo galia padidinama tuo, kad jis naujai priima šviesos formą, tampa aktualiai švytintis ir gali apšviesti. Toks galios padidinimas įmanomas tik dėl kitos rūšies veiklos. Ir, kaip tai akivaizdu iš to, kas jau buvo pasakyta²², sukurto intelekto prigimtinės galios nepakanka, kad jis galėtų regėti dieviškąją substanciją. Todėl jo galią būtina padidinti, norint, kad jis tokį regėjimą pasiektų. Tačiau nepakanka įtempti jo prigimtinę galią, nes tas regėjimas nėra vienarūšis su prigimtinio sukurto intelekto regėjimu, kas tampa akivaizdu, atkreipus dėmesį į regimų objektų skirtingumą. Todėl jo pažinimo galia turi būti padidinta priimant naują tvarką.
- [6] Kadangi į mąstomų dalykų pažinimą ateiname iš juntamų dalykų pažinimo, tai ir juntamų dalykų pažinimo vardus į mąstomų dalykų pažinimą perkeliame,

ypač tuos, kurie priklauso regėjimui, nes jis yra už kitus jutimus kilnesnis, dvasingesnis ir dėl to intelektui artimesnis, todėl ir pats intelektinis pažinimas regėjimu vadinamas. Ir kadangi kūniškas regėjimas įmanomas tik dėl šviesos, tai ir intelektualinį regėjimą įgalinantis dalykas šviesos vardu vadinamas. Todėl Arisotelis traktato *Apie sielą* trečioje knygoje veikiančią intelektą prilygina šviesai, nes veikiančysis intelektas mąstomą dalyką daro aktualiai pažįstamą, panašiai kaip šviesa juntamą dalyką daro aktualiai regimą. Todėl toji tvarka, kuria sukurtas intelektas pakylėjamas iki intelektualinio dieviškosios substancijos regėjimo, šlovės šviesa teisingai vadinama ne todėl, kad mąstomą dalyką daro aktualiai pažįstamą, kaip tai daro veikiančiojo intelekto šviesa, o todėl, kad galimybių intelektą daro aktualiai pažįstantį.

- [7] Ji yra tai, apie ką Psalmėje sakoma: *tavo šviesoje matome šviesą* (Ps 36,10). Ir Apokalipsėje rašoma: palaimintųjų valstybei *nereikės nei žiburio, nei saulės šviesos, nes Viešpats Dievas jiems švies* (Apr 22,5). Ir Izaijo knygoje rašoma: *Tau dienos šviesa nebebus saulė nei nakties metu nebešvies tau mėnulis, bet Viešpats bus tau amžina šviesa, tavo Dievas – tavasis spindesys* (Iz 60,19). Kadangi Dievui būti ir pažinti yra tas pat, ir kadangi jis yra viso pažinimo priežastis, tai Evangelijoje pagal Joną rašoma, kad jis yra šviesa: *Buvo tikroji šviesa, kuri apšviečia kiekvieną žmogų, ateinantį į šį pasaulį* (Jn 1,9); ir Pirmajame Jono laiške: *Dievas yra šviesa* (1 Jn 1,5); ir Psalmėje: *apsigaubęs šviesa lyg drabužiu* (Ps 104,2). Dievas ir angelai Šventajame Rašte vaizduojami ugniniais pavidalais todėl, kad ugnis spindi.

LIV SKYRIUS

ARGUMENTAI, KURIAIS TARIAMAI ĮRODOMA,
KAD DIEVO NEGALIMA REGĖTI PER ESMĘ, IR ATSAKYMAI Į JUOS

- [1] Kas nors gali prieštarauti tam, kas jau išsakyta.
- [2] 1. Mat jokia regai padedanti šviesa negali regėjimą pakylėti iki matymo tų dalykų, kurie pranoksta kūniškos regos prigimtine galia: juk ji gali regėti vien tai, kas nuspalvinta. O dieviškoji substancija pranoksta visas sukurto intelekto galias net labiau, negu intelektas pranoksta jutimo galias. Todėl jokia prisidedanti šviesa sukurto intelekto negali pakylėti iki dieviškosios substancijos regėjimo.
- [3] 2. Be to. Ta šviesa, kurią sukurtas intelektas priima, yra kažkas sukurta. Todėl ji yra be galo toli nuo Dievo. Todėl ji negali sukurto intelekto pakylėti iki dieviškosios substancijos regėjimo.
- [4] 3. Taip pat. Jeigu toji šviesa galėtų tai padaryti todėl, kad yra panaši į dieviškąją substanciją, tai pati intelektualinės substancijos prigimtis būtų dieviškajam regėjimui pakankama, nes kiekviena intelektualinė substancija dėl to, kad ji yra protinga, turi panašumo į dieviškąją substanciją.
- [5] 4. Dar. Jei toji šviesa yra suskurta, tai niekas netrukdo, kad savo prigimtimi ji būtų artima kokiam nors kitam sukurtam esiniui, tai galėtų egzistuoti toks su-

- kurtas intelektas, kuris savo prigimtimi šviesa regėtų dieviškąją substanciją. Kad yra priešingai, jau buvo parodyta²³.
- [6] 5. Toliau. Begalinis kaip toks yra nepažinus. Bet pirmojoje knygoje buvo parodyta²⁴, kad Dievas yra begalinis. Todėl dieviškoji substancija negali būti regima minėtoje šviesoje.
- [7] 6. Dar. Tarp pažįstančiojo ir pažįstamo daikto turi būti santykis. Tačiau tarp sukurto, net ir minėta šviesa patobulinto intelekto ir dieviškosios substancijos nėra jokio santykio, nes juos skiria begalinis nuotolis. Todėl jokia šviesa negali sukurto intelekto pakylėti iki dieviškosios substancijos regėjimo.
- [8] Šie ir į juos panašūs argumentai kai kuriuos žmones skatina manyti, kad joks sukurtas intelektas niekada negali regėti dieviškosios substancijos. O tokia nuomonė ne tik sunaikina tikrąją protingos substancijos laimę, kurios, kaip jau parodyta²⁵, negali būti niekur kitur, išskyrus dieviškosios substancijos regėjime, bet ir prieštarauja Šventojo Rašto autoritetui, kaip tai akivaizdu dėl to, kas jau buvo pasakyta²⁶. Todėl ji turi būti atmesta kaip melaginga ir eretinė.
- [9] Tačiau į minėtus argumentus nesunku atsakyti. Juk dieviškoji substancija sukurto intelekto gebėjimą pranoksta ne kaip kas nors jam visiškai svetima, pavyzdžiui, kaip garsas svetimas regai arba nemateriali substancija juslei, nes dieviškoji substancija yra pirmas mąstomas dalykas ir viso intektinio pažinimo pradas, bet yra anapus sukurto intelekto gebėjimo kaip pranokstanti jo galią, kaip juntamų dalykų puikumai yra anapus juslių gebėjimo. Todėl Filosofas *Metafizikos* antrojoje knygoje rašo, kad *mūsų intelekto santykis su pačiais aiškiausiais dalykais yra toks, kaip pelėdos akies ir saulės*²⁷. Vadinasi, kad sukurtas intelektas galėtų regėti dieviškąją esmę, jis turi būti sustiprintas kokia nors dieviška šviesa. Tuo atsakoma į pirmąjį argumentą.
- [10] Tačiau toji šviesa sukurtą intelektą iki Dievo regėjimo pakylėja ne dėl savo artumo dieviškajai substancijai, o dėl tos galios, kurią iš Dievo gauna, kad tai padarytų, nors pačia savo esatimi ji yra be galo toli nuo Dievo, kaip teigia antrasis argumentas. Iš tiesų toji šviesa sukurtą intelektą su Dievu susieja ne esatimi, o tik pažinimu.
- [11] Kadangi Dievui būdinga savo paties substanciją tobulai pažinti, tai minėta šviesa panaši į Dievą tuo, kad atveda į Dievo substancijos regėjimą. Tačiau jokia intelektinė substancija šitaip negali būti panaši į Dievą. Mat, kadangi jokios sukurtos substancijos paprastumas neprilygsta dieviškajam, neįmanoma, kad visą savo tobulumą sukurtą substanciją turėtų viename, nes, kaip pirmojoje knygoje parodyta²⁸, tai yra Dievui priklausanti ypatybė, kad esatis, pažinimas ir laimė jame yra viena. Todėl sukurtoje intelektinėje substancijoje toji šviesa, kuri dieviškuoju regėjimu ją daro laimingą, turi būti viena, o kita turi būti tam tikra šviesa, kuri ją papildo jos prigimties rūšyje ir kuria ji pažįsta taip, kaip būdinga jos substancijai. Todėl atsakymas į trečiąjį argumentą aiškus.
- [12] Į ketvirtąjį argumentą atsakoma remiantis tuo, kad, kaip jau parodyta²⁹, dieviškosios substancijos regėjimas pranoksta visas sukurto intelekto prigimties

galias. Todėl ir toji šviesa, kuri sukurtą intelektą patobulina taip, kad jis regi dieviškąją substanciją, turi būti antgamtinė.

- [13] Priešingai negu teigiama penktajame argumente, dieviškosios substancijos regėjimui negali sukliudyti tai, jog sakoma, kad Dievas yra begalinis. Nes taip sakoma ne stokojimo prasme, kaip yra kiekybės atveju. Mat tokiu atveju begalybė iš tiesų yra nepažini, nes ji yra tarsi materija, stokojanti formos, kuri yra pažinimo pradai. Dievo atveju begalybė predikuojama neigimo prasme ir reiškia savaime subsistuojančią ir jokia priimančia materija neapribotą formą. O tas, kuris yra šitaip begalinis, pats savaime yra labiausiai pažinimas.
- [14] Tarp sukurto intelekto ir Dievo yra tam tikras santykis, leidžiantis pažinti Dievą. Tačiau tasai santykis yra ne bendramatiškumo santykis, o toks, koks yra, pavyzdžiui, kaip materijos ir formos, priešasties ir padarinio. Tokiu atveju niekas netrukdo, kad tarp kūrinio ir Dievo būtų pažįstamojo ir pažįstamojo santykis, lygiai kaip tarp jų yra padarinio ir priešasties santykis. Todėl atsakymas į šeštąjį argumentą aiškus.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 2003, sk. 22.
- ² Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas. – Vilnius: Logos, 1999, sk. 25.
- ³ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 28 ir 43.
- ⁴ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 25.
- ⁵ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 22.
- ⁶ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 52.
- ⁷ Dionysius. *De mystica theologia* I, 3 (PG 3, 1001 A).
- ⁸ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. Iš lotynų kalbos vertė G. Vyšniauskas // *Logos*, 2011, Nr. 66, p. 79–81.
- ⁹ Aristotle. *Analytica posteriora* II, 1–2 (89b 29–90a 1).
- ¹⁰ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 43.
- ¹¹ Žr. šio vertimo 49 skyrių.
- ¹² Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 26 n.
- ¹³ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, antroji knyga, sk. 68.
- ¹⁴ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 15.
- ¹⁵ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 20.
- ¹⁶ Žr. šio vertimo ankstesnį skyrių.
- ¹⁷ Žr. ten pat.
- ¹⁸ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 45.
- ¹⁹ Žr. šio vertimo 49 skyrių.
- ²⁰ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 13.
- ²¹ Žr. ankstesnį šio vertimo skyrių.
- ²² Ten pat.
- ²³ Žr. šio vertimo 52 skyrių.
- ²⁴ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 43.
- ²⁵ Žr. šio vertimo 50 skyrių.
- ²⁶ Žr. šio vertimo 51 skyrių.
- ²⁷ Aristotle. *Metaphysica* II, 1 (993b 9–11)
- ²⁸ Tomas Akvinietis. *Suma prieš pagonis*, pirmoji knyga, sk. 28.
- ²⁹ Žr. šio vertimo 52 skyrių.

Iš lotynų kalbos vertė
doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *S. Thomae de Aquino Summa contra gentiles*, Romae, Apud sedem commissionis Leoninae et apud librariam Vaticanam, Desclée et C. – Herder, 1934.